

2. **Kalyuzhna T.G.** Culture of pedagogical speech. K. 2011. 51 с. 3. **Kolupaeva A.A.** Inclusive education: realities and prospects. Kyiv: "Summit Book", 2009. 272 p. 4. **Savinova N.V., Beregova M.I.** Speech culture as a component of deontological culture of a correctional teacher in the system of inclusive education. [Electronic resource] // - Access mode: <https://aqce.com.ua/download/publications/220/221.pdf/> 5. **Tarasova V.V.** Rhetorical culture as a component of professional communicative competence of future correctional teachers. Pedagogy of creative personality development in higher and secondary schools. 2014. № 34 (87). P. 341-347.

Авторський внесок: Опалюк О. – 50%, Лісова Л. – 50%,

Стаття отримана 10.11.2022 р.

УДК 371.091.313

DOI 10.32626/2413-2578.2022-20.118-126

Л. ПРЯДКО

Lubovpryadko77@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-7168-4601>

РОЛЬ МЕДИКО-БІОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Відомості про автора: **Прядко Любов Олексіївна**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, спеціальної освіти та менеджменту Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, м. Суми, Україна. У колі наукових інтересів: реалізація інклюзивної освіти в Україні, диференційований підхід, шляхи реалізації індивідуалізації навчання дітей з особливими освітніми потребами, створення дидактичного середовища в інклюзивному навчальному закладі. E-mail: Lubovpryadko77@ukr.net

Contact: **L. Pryadko**, assistant professor Ph.D., assistant professor of Department of Vocational Education and Management of Sumy Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education, Sumy, Ukraine. In terms of research: an implementation of inclusive education in Ukraine, a differentiated approach, the ways of implementing an individual training of children with the special educational needs, the creation of didactic environment in an inclusive school. E-mail: Lubovpryadko77@ukr.net.

Відомості про наявність друкованих статей: **Прядко Л.О.** Шляхи забезпечення індивідуалізації навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчального закладу. *Педагогічні науки:*

теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал. Суми. Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2016. С.246-274. **Прядко Л.О.** Особливості індивідуалізації навчання в інклюзивному навчальному закладі. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*: зб. наук. праць. Вип. 7, у 2 т. Кам'янець-Подільський. ПП Медобори-2016. Т.2. С. 144-152. **Прядко Л.О.** Аспекти реалізації індивідуалізації навчання дітей з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої освіти. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*: зб. наук. праць. Вип. 13, у 2 т. Кам'янець-Подільський. ПП Медобори-2006. 2019. Т. 2. С. 210-219. **Прядко Л.О.** Особливості реалізації педагогічної підтримки дітей з особливими освітніми потребами в умовах закладу загальної середньої освіти. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*: зб. наук. праць. Вип. 16, у 2-х т. Кам'янець-Подільський. ПП Медобори-2016. 2020. Т. 2. С. 210-219.

Прядко Л.О. Роль медико-біологічних дисциплін у підготовці майбутніх спеціальних педагогів у закладі вищої освіти. У статті обґрунтовано роль медико-біологічних дисциплін у підготовці майбутніх спеціальних педагогів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами у закладах загальної, спеціальної освіти та інклюзивно-ресурсних центрах. Під час вивчення медико-біологічних дисциплін (анатомія, фізіологія та патологія людини, основі генетики, невропатологія, психопатологія, клініка інтелектуальних порушень) майбутній фахівець отримує не просто суму професійно-педагогічних знань, але і має змогу оволодіти ключовими компетентностями, без яких фахова діяльність спеціального педагога просто не можлива. В першу чергу, ці компетентності мають бути спрямовані на формування здатності майбутніх фахівців до емпатії та соціорефлексії. Зазначено, що медико-біологічні знання та навички крім формування професійної компетентності щодо роботи з особами, які мають ООП, дозволять освоїти основи саморегуляції для збереження самовладання в ситуаціях з високим емоційним навантаженням та оптимального виходу зі стресових ситуацій, тобто сприятимуть їм власному здоров'язбереженню. Автор зазначає, що знання анатоμο-фізіологічних та психічних особливостей дітей з ООП дає можливість студентам у майбутньому у своїй професійній діяльності володіти наступними вміннями: визначати діагностичні та прогностичні показники психофізичного розвитку при нормотиповому розвитку та патології; оцінювати та виділяти індивідуально-особистісні особливості поведінки дітей; виявляти та уточнювати індивідуальні інтелектуальні особливості дітей з метою визначення індивідуальної освітньої траєкторії; визначати корекційно-розвиткові технології роботи з дітьми з ООП; організовувати свою професійну діяльність з урахуванням сучасних методів діагностики,

корекції та реабілітації дітей з ООП; забезпечувати якість їх навчання з використанням сучасних освітніх технологій.

Ключові слова: заклад вищої освіти, спеціальний педагог, професійна компетентність, професійна підготовка.

Pryadko L.O. The role of medical and biological disciplines in the training of future special teachers in an institution of higher education. The article substantiates the role of medical and biological disciplines in the preparation of future special educators to work with children with special educational needs in general and special education institutions and inclusive resource centers. During the study of medical and biological disciplines (an anatomy, a physiology and human pathology, the basis of genetics, a neuropathology, a psychopathology, the clinic of intellectual disorders), the future specialist receives not only the sum of professional and pedagogical knowledge, but also has the opportunity to master key competencies, without which the professional activity of a special teacher is simply impossible. First of all, these competencies should be aimed at forming the ability of future specialists for empathy and social reflection. It is noted that medical and biological knowledge and skills, in addition to the formation of professional competence in working with persons with SEN, will allow to master the basics of self-regulation in order to maintain self-control in situations with high emotional load and optimal exit from stressful situations, that is, will contribute to their own health care. The author notes that the knowledge of anatomical, physiological and mental characteristics of children with SEN enables students in the future in their professional activities to possess the following skills: to determine diagnostic and prognostic indicators of psychophysical development in the case of normotypical development and pathology; to evaluate and distinguish individual and personal characteristics of children's behavior; to identify and clarify the individual intellectual characteristics of children in order to determine an individual educational trajectory; to determine the corrective and developmental technologies for working with children with special needs; to organize their professional activities taking into account modern methods of diagnosis, correction and rehabilitation of children with SEN; to ensure the quality of their education using modern educational technologies.

Keywords: an institution of higher education, a special teacher, a professional competence, the professional training.

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку науки і практики наполягає на застосуванні компетентнісного підходу щодо підготовки високо кваліфікованого майбутнього спеціального педагога. Поєднання різноманітних видів компетентностей дозволить студенту бачити в дитині не лише наявність специфіки індивідуального розвитку, але й наявність потенційних можливостей. Беззаперечна роль у цьому відводиться циклу професійної підготовки: медико-біологічним дисциплінам, які вивчаються

переважно на першому курсі і є підґрунтям для опанування фахових дисциплін. Польська дослідниця В. Косевська зазначає, що для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами (далі ООП) педагог повинен володіти багатими знаннями, спеціальними навичками, соціальною компетентністю, а також повинен бути чуйним і щасливим [1, с. 215]. Сучасний спеціальний педагог повинен бути готовий працювати не лише у спеціальних закладах та реабілітаційних установах, але і в інклюзивно-ресурсних центрах та закладах загальної середньої освіти, а це вимагає удосконалення його підготовки. У світі зараз зростає увага до нейронаук, тому медико-біологічні дисципліни зараз відіграють виняткову роль.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теорія и практика професійної освіти постійно знаходиться на стадії розробки та розвитку. В сучасній спеціальній педагогіці і психології представлено багато досліджень, які висвітлюють актуальні питання удосконалення фахової підготовки майбутніх спеціальних педагогів. Зокрема це дослідження І. Дмитрієвої, І. Беха, В. Бондара, С. Миронової, Н. Пахомової, Ю. Пінчук, Л. Прядко, В. Синьова, Є. Синьової, М. Шеремет, М. Ярмаченко та ін. Однак, незважаючи на значну кількість наукових праць, не знайшла свого повного відображення роль медико-біологічних дисциплін майбутнього спеціального педагога. Наші наукові розвідки довели, що цим питанням в Україні займалися Л. Руденко та С. Яковлева.

Мета статті – розкрити роль медико-біологічних дисциплін у підготовці майбутніх спеціальних педагогів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами та показати значення у формуванні клінічного мислення.

Виклад основного матеріалу. Освітній процес у вищому закладі освіти має спиратись на цілісне бачення проблем дитини з особливими освітніми потребами та шляхів допомоги їй. Теоретичні знання, які отримують студенти, мають поєднуватися з практикою. Метою цього є глибоке вивчення особистості дитини у всіх її аспектах, вимірах і проявах.

Клінічне мислення студентів ми не зможемо сформуванати за допомогою одного-двох предметів фахових дисциплін. Для цього існує система антропологічної структури всієї освітньо-професійної програми. Вибір черговості вивчення навчальних дисциплін пояснюється ще й тим, що надання спеціальних освітніх послуг (навчання, виховання, корекція, компенсація) осіб з особливими освітніми потребами має здійснюватися упродовж всього їхнього життя.

Під час вивчення медико-біологічних дисциплін (анатомія, фізіологія та патологія людини, основи генетики, невропатологія, психопатологія, клініка інтелектуальних порушень) майбутній фахівець отримує не просто суму професійно-педагогічних знань, але і має змогу оволодіти ключовими компетентностями, без яких фахова діяльність спеціального педагога просто не можлива. В першу чергу, ці компетентності

мають бути спрямовані на формування здатності майбутніх фахівців до емпатії та соціорефлексії. Розглянемо детальніше ці поняття.

Емпатія являє собою здатність співпереживати, співчувати, вміння поставити себе на місце іншої людини, оцінити її емоційний стан, відчути її внутрішній світ. Для майбутнього спеціального педагога емпатія полягає у здатності відчувати радість і біль дитини з ООП, розумінні причини її переживань, «зчитування» тих процесів, які відбуваються з дитиною «тут і зараз». Все це можливо лише за умови наявності міцного підґрунтя у вигляді медико-біологічних знань, що дає можливість оцінювати потенційні можливості дитини, вміння визначати її сильні та слабкі сторони, стресостійкість та здатність долати перешкоди.

Соціорефлексія передбачає вміння дивитися на себе очима інших, тобто оцінити себе з боку. Для спеціального педагога соціорефлексія полягає в аналізі уявлень учнів з ООП про себе, вміння подивитись на себе з боку, тобто очима своїх учнів. З погляду медико-біологічних знань – це вміння стати взірцем, прикладом у всьому.

Медико-біологічні знання дозволяють здійснювати емпатію та соціорефлексію з урахуванням психофізичних резервів організму, уникати перенапруження нервової системи, запобігаючи непотрібним стресам. Компетенція встановлення суб'єкт-суб'єктних відносин із дітьми з ООП проявляється у взаємоповазі, встановленні відносин співробітництва, здатності ставитись до такої дитини з точки зору гідності, а не корисності, цінувати її індивідуальні особистісні якості, готовність допомагати.

Для формування окреслених компетентностей під час практичних занять необхідно створити атмосферу відкритості, підтримки. Необхідно наводити такі приклади з клінічної практики, які б мотивували студентів, окриляли, показували позитивний потенціал дітей та формували у них адекватні очікування від роботи. Дуже велике значення має аналіз анамнестичних даних та обговорення майбутніх прогнозів розвитку та соціалізації дітей з ООП. Окрім цього, формується така компетенція як самоорганізованість. Вона дозволяє у майбутньому спеціальному педагогу формувати внутрішню дисципліну, добре планувати, раціонально розподіляти поточні справи та виконувати завдання у встановлений термін.

Знання студентів, отримані під час вивчення медико-біологічних дисциплін допоможуть у майбутньому фахівцю диференціювати нормальну поведінку людини від патологічної, відмежувати симптоми захворювання від варіантів норми, усвідомити природу патологічних процесів, які вражають нервову систему в дитячому віці, визначити роль біологічних і соціальних факторів у розвитку дитини з ООП та організувати ефективну лікувально-педагогічну допомогу дітям з нервовими та нервово-психічними порушеннями.

Учена Л. Руденко зазначає, що сутність викладання медичних дисциплін у підготовці кваліфікованих дефектологів, полягають у тому,

щоб вирішувати сучасні проблеми діагностики інтелектуальних і мовленнєвих розладів і обирати корекційні методи впливу залежно від дефекту [3].

У першу чергу, майбутні фахівці у роботі з такими дітьми мають бачити особистість дитини з ООП без якої неможливо розуміння глибини будь-якого дефекту. Знання як теорії, так і практики, повинні інтегруватись у знання основ реабілітації. Головним, на нашу думку є те, що у майбутньому студент чітко міг диференціювати дефект, визначити ступінь ураження і обсяг корекційних заходів, які можна проводити з кожною дитиною індивідуально.

Дослідниця Пахомова Н. визначила критерії і показники сформованості інтегративних медико-психологічних знань для підготовки логопедів, що полягають у готовності до професійного самоаналізу та інтегративності знань у корекційно-педагогічному процесу; здатності до рефлексії корекційно-педагогічної діяльності та прагненні до професійного саморозвитку; обґрунтованості і розвитку ціннісного ставлення до особистості [2].

Медико-біологічні знання та навички крім формування клінічного мислення студентів, дозволять освоїти основи саморегуляції для збереження самовладання в ситуаціях з високим емоційним навантаженням та оптимального виходу зі стресових ситуацій. Це сприятиме їм власному здоров'язбереженню і дасть можливість додатково мотивувати студентів.

Знання анатомо-фізіологічних та психічних особливостей дітей з ООП дає можливість студентам у майбутньому у своїй професійній діяльності володіти наступними вміннями:

- 1) визначати діагностичні та прогностичні показники психофізичного розвитку при нормотиповому розвитку та патології;
- 2) контролювати процес психофізичного розвитку дітей на різних вікових етапах і порівнювати його з нормою;
- 3) діагностувати та виділяти індивідуально-особистісні особливості поведінки дітей зазначеної категорії дітей;
- 4) виявляти та уточнювати індивідуальні інтелектуальні особливості дітей з метою визначення індивідуальної освітньої траєкторії;
- 5) підбирати корекційно-розвиткові технології роботи з дітьми з ООП;
- 6) вивчати можливості, потреби, навчальні досягнення дітей з ООП та визначати маршрути їх навчання, виховання, розвитку;
- 7) ефективно організовувати та реалізувати диференційовані корекційно-виховні заходи, що відповідають віковим особливостям дітей та підлітків;
- 8) вирішувати питання індивідуально-трудової адаптації дітей та підлітків;

9) організувати свою професійну діяльність з урахуванням сучасних методів оздоровлення дітей з ООП;

10) забезпечувати якість навчання з використанням сучасних освітніх технологій.

Основною метою оволодіння медико-біологічними знаннями є забезпечення можливості виділення первинних та вторинних порушень за Л. Виготським.

Це дві групи симптомів: первинні (зумовлені біологічним характером хвороби: порушення слуху та зору при ураженні органів чуття, дитячі церебральні паралічі, локальні ураження певних кіркових зон тощо) та вторинні (зумовлені аномальним соціальним розвитком).

Первинне порушення може мати характер недорозвинення чи ушкодження, хоча на практиці часто спостерігається їх поєднання.

Вторинні відхилення є основним об'єктом корекції порушеного розвитку. Структура вторинного дефекту включає компоненти, що відображають своєрідність хворобливого процесу та особливості дизонтогенезу в дитячому віці. Механізм виникнення вторинних порушень різний.

Вторинне недорозвинення особливо стосуються і тих функцій, які у момент впливу шкідливості перебувають у сензитивному періоді. У результаті різні шкідливості можуть певною мірою призводити до подібних результатів. Дуже часто різні шкідливі фактори у домовленнєвий період негативно впливають на мовлення. Прикладом цього може бути стрес, травма, інтоксикація.

Дуже важливим чинником вторинних порушень розвитку є фактор соціальної депривації. Порушення розвитку різною мірою перешкоджають спілкуванню, набуттю життєвого досвіду та важливих знань та умінь. У цих випадках своєчасно не здійснена психолого-педагогічна корекція порушень розвитку може призводити до виражених розладів пізнавальних психічних функцій, вторинної соціальної та педагогічної занедбаності, до розладів в емоційній та особистісній сферах.

Медико-біологічні знання сприяють розумінню того, що в процесі розвитку дітей з ООП постійно змінюється ієрархія між первинними та вторинними порушеннями, тобто між біологічними та соціально зумовленими.

Компетентний спеціальний педагог має обережно використовувати великі резервні можливості нервової системи у процесі роботи з дитиною, яка має ООП. За допомогою спеціальних прийомів він зможе компенсувати порушені функції за рахунок збережених. З нейрофізіологічної точки зору навчання і виховання є зміна відповідних реакцій в головному мозку у процесі набуття і накопичення особистого досвіду. Вчені довели, що процес навчання тісно пов'язаний із сприйняттям сенсорної інформації та аналітико-синтетичної діяльністю кори головного мозку.

Процеси навчання і виховання, що мають величезне значення для становлення особистості дитини як в нормі, так і в патології, нерозривно пов'язані з процесами розвитку.

Під розвитком в неврології розуміють безперервний процес зміни морфологічних структур і функціональних систем мозку залежно від віку. Процес розвитку має нерівномірний характер. Нерівномірність дозрівання різних функціональних систем обумовлена їх неоднаковою значущістю на різних етапах індивідуального розвитку. У внутрішньоутробному періоді дозрівають головним чином ті функціональні системи мозку, які забезпечують життєво важливі функції: дихання, кровообіг, харчування тощо. Дозрівання функціональних систем залишено на постнатальний період і це відбувається протягом усього життя. Адаптація до життя, що головний мозок не може не навчатись. Просування у розвитку позитивно впливає на навчання і виховання. Для спеціального педагога найбільше значення мають два рівня розвитку: актуальний рівень розвитку і зона найближчого розвитку.

Висновки. Отримані знання та сформовані уміння з медико-біологічних дисциплін сприяють розширенню професійного світогляду майбутніх спеціальних педагогів про патологію дітей і підлітків з ООП. Свідомий медико-біологічний підхід до навчання, виховання і корекції дітей з ООП з урахуванням їх вікових і особистісних можливостей допоможе у подальшому фахівцю глибше зрозуміти таку дитину, будувати повсякденну роботу на міцному науковому фундаменті, спрямовану на профілактику та компенсацію порушень

Подальші дослідження будуть присвячені впливу конкретних медико-біологічних дисциплін на формування клінічного мислення майбутніх фахівців.

Бібліографія

1. **Косівська Б.** (2016). Вищий навчальний заклад як місце набуття педагогом компетенцій і професійних кваліфікацій на прикладі Академії спеціальної педагогіки ім. Марії Гжегожевської. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць*. 16. 206-216.
2. **Пахомова Н. Г.** (2013). Критерії і показники сформованості інтегративних медико-психологічних і педагогічних знань. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 23. 180-184.;
3. **Руденко Л.М.** (2004). Викладання удосконалення медичних дисциплін на дефектологічному факультеті. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. 1. 170-176.

References

1. **Kosivska B.** (2016). Vyshchyi navchalnyi zaklad yak mistse nabuttia pedahohom kompetentsii i profesiinykh kvalifikatsii na prykladі Akademii spetsialnoi pedahohiky im. Marii Hzhhezhevskoi. *Aktualni pytannia korektsiinoi*

osvity (pedagogichni nauky): zbirnyk naukovykh prats: 16, 206-216. [in Ukrainian]; **2 Pakhomova N. H.** (2013). Kryterii i pokaznyky sformovanosti intehratyvnykh medyko-psykholohichnykh i pedagogichnykh znan. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Serii 19 : Korektsiina pedagogika ta spetsialna psykholohiia.* 23, 180-184. [in Ukrainian]; **3. Rudenko L.M.** (2004). Vykladannia udoskonalennia medychnykh dystsyplin na defektolohichnomu fakulteti. *Aktualni problemy navchannia ta vykhovannia liudei z osoblyvymy potrebamy.* 1, 117-124. 1. 170-176. [in Ukrainian].

Стаття отримана 10.11.2022 р.

УДК 376-056.264.091.33:824

DOI 10.32626/2413-2578.2022-20.126-137

О. ТКАЧ

oxana77tkach@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-8387-8465>

О. КОНСТАНТИНІВ

konstantyniv15@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-0660-2657>

НЕЙРОПСИХОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО УСУНЕННЯ ПРОЯВІВ ДИСГРАФІЇ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ

Відомості про авторів: **Константинів Оксана**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри логопедії та спеціальних методик факультету спеціальної освіти, психології та соціальної роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. У колі наукових інтересів: науково-методологічні спекти організації розвивального та корекційного середовища для дітей з системними порушеннями мовлення, зниженням пізнавальних інтересів різного ступеня важкості; **Ткач Оксана**, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри логопедії та спеціальних методик факультету спеціальної освіти, психології та соціальної роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. У колі наукових інтересів: методологічні та методичні аспекти організації роботи з дітьми зі складними та комплексними порушеннями психофізичного розвитку, проблематика подолання системних порушень мовлення, формування семантичної складової мовленнєвої системи.

Contact: **Konstantyniv Oksana**, PhD, Associate Professor of the Department of Speech Therapy and Special Methods of Kamyanets - Podilsky